

Bir Başlangıç Noktası: Şanlıurfa

Ünlü tarihçi Ebu'l Farac'ın ifadeleri ve arkeolojik verilere göre, "Nuh Tufanı"ndan sonra yeryüzünde kurulan ilk beş şehirden biri olan Şanlıurfa, bugün dünya medeniyetinin başladığı nokta olma iddiasını hak edecek pek çok bulgulara sahiptir.

Prehistorik (tarih öncesi) çağlardan beri yaşam alanı olduğu bilinen Şanlıurfa, doğal olarak birçok ilki de içinde barındırmaktadır. Son yıllarda yapılan arkeolojik kazılardan çıkan buluntulara göre bu kent, adeta insanlığın ata yurdudur.

İnsanlık tarihinin, bilinen en eski kült merkezine ait çok sayıda buluntuya ev sahipliği yapan bu kadim şehir; günümüzün modern mimari, mühendislik, astronomi, tıp, madencilik, resim, heykel gibi bilim ve sanat dallarının temelini atıldığı bir merkezdir.

Yüzyılın en önemli arkeolojik keşfi olan Göbeklitepe ve Balıklıgöl yakınlarında bulunan 11 bin 500 yaşında-

ki "Urfa Adamı" adı verilen heykel, insanlık tarihinin yeniden yazılmasına neden olurken, şehrin dünyadaki önemini daha da artırmıştır.

Yerleşik hayata geçen insanlığın ilk kez tarım ve hayvancılıkla uğraşmaya başladığı, yaşam ve inanç merkezleri inşa ettiği şehir, tarihin karanlık dönemlerini aydınlatacak, henüz keşfedilmemiş çok şeyi bağrında saklamaya devam ediyor.

URFA ADININ KÖKENİ

Milli Mücadele döneminde, Şanlıurfalıların Fransız işgaline karşı yürüttüğü mücadeledeki kahramanlıklarından ötürü TBMM tarafından "Şanlı" unvanı verilmeden önce kentin adı olan Urfa'nın Süryanice "sulak yer" anlamına gelen "Urhai"-den türediği düşünülmektedir.

Tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan bu kente, Selevkosların (M.Ö. 304) "Edessa", Ermenilerin "Orhai", Arapların

"El-Ruha", Türklerin ise "Urfa" dediği bilinmektedir.

Sümerce URU "şehir" veya yer anlamındadır. HA/KUA ise "balık" anlamındadır. URU.HA/URU.KUA "balıklı şehir/balıklı yer" anlamına da gelmektedir. İsmi zamanla Uruha, Urha ve Urfa haline de dönüşmüş olabileceği, kent adına dair farklı bir tez olarak dillendirilmektedir.

İNSANLIK TARİHİNİ YENİDEN YAZDIRAN BULUNTU: GÖBEKLİTEPE

1995 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü (DAI) ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ortak çalışmasıyla başlatılan kazılar sonucu gün yüzüne çıkarılan Göbeklitepe'de, günümüzden 12 bin yıl öncesine ait (*Paleolitik Çağ'ın sonları, Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'in başları*) büyük tapınak yapılarına ulaşılmıştır. Göbeklitepe, Kazı Başkanı Alman Arkeolog Prof. Dr. Klaus Schmidt'in gayretli çalışmalarıyla dünya çapında tanınırlığa kavuşmuştur.

Kent merkezinin 18 km. doğusundaki Örençik köyü yakınlarında bulunan Göbeklitepe, dünya ve insanlık tarihini yeniden yazılmasına vesile olan anıtsal bir mimari eserdir. Tarihin sıfır noktası olarak anılan Göbeklitepe, 2018 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesine girmiş, 2019 yılı ise Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan tarafından "Göbeklitepe Yılı" ilan edilmiştir.

Dünya genelinde binlerce popüler yayında hakkında makaleler, araştırmalar yayımlanan bu anıtsal alan, yerleşik yaşama geçişin dinleri ortaya çıkardığı şeklindeki genel kabul gören tezin aksine günümüzde de insanoğlunun hayatında önemli bir yer tutan inancın yerleşik yaşama geçişte etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

M.Ö. 8.000'lere kadar kullanıldığı düşünülen Göbeklitepe'nin daha sonra neden terk edildiği ve niçin bilinçli ve planlı bir biçimde toprağa gömüldüğü ise bilim dünyasının hala cevaplayamadığı soruların başında gelmektedir.

Göbeklitepe'deki buluntuların pek çoğu, insanlık tarihinde bir ilki temsil etmektedir. 12 bin yıllık yapılar, mühendislik ve mimarlık tarihinin de başlangıcı olarak kabul edilmekte, T şeklindeki dikili taşlar, yabancı hayvan kabartmaları ise heykeltıraşlık ve resim sanatlarının şimdiye kadar keşfedilen en eski örnekleri arasında gösterilmektedir.

Peygamberler Şehri Şanlıurfa

Halil ür-Rahman Gölü (Balıklıgöl)

Halil ür-Rahman Gölü (Balıklıgöl)

İBRAHİM PEYGAMBER'İN KENTİ

Şanlıurfa, Hz. İbrahim'in kenti olarak anılmaktadır. Bu durum zamanla kentin gen haritasına da nüfuz etmiş, pek çok gelenek ve görenek o dönemle ilişkilendirilmiştir. Günümüzde bile bu kentte doğan erkek çocuklara sıklıkla İbrahim adı verilmektedir.

İbrahim Peygamber'in Şanlıurfa'nın tarihi kent merkezinin güneydoğusunda yer alan bir mağarada doğdu-

ğuna inanılmaktadır. Rivayete göre devrin zalim hükümdarı Nemrut, bir gece bir kâbus görür. Gördüğü bu rüyayı emrindeki müneccimlerine yorumlatır ve o yıl doğacak bir çocuğun, saltanatına son vereceğini öğrenir. Bunun üzerine Nemrut askerlerine o yıl doğacak bütün erkek çocukların öldürülmesi emrini verir. Nemrut'un sarayında çalışan Azer'in hanımı, yakında doğacak çocuğunu kralın zulmünden korumak için, gözden ırak bu mağaraya gelecek doğurur. Rivayete göre İbrahim

Peygamber bu mağarada yaşadığı süre içerisinde mucizevi şekilde büyür ve halkın arasına karıştığında ise fark edilemeyecek yetişkinliğe erişmiş olur.

ATEŞİN YAKAMADIĞI YER

Efsaneye göre, zalim Kral Nemrut'un ilahlık iddiasına karşı mücadele eden İbrahim Peygamber, tevhit inancını halka anlatması üzerine, tutuklanarak Nemrut'un karşısına çıkarılıp yargılanır ve halk arasında

Balıklıgöl Heykeli

Aynzeliha Gölü

İbretlik bir ceza olması düşüncesiyle ateşe atılarak yakılması kararlaştırılır. Bunun üzerine bugün Urfa Kalesi'nin bulunduğu Damlalık Tepesi üzerinde kurulan bir mancınıkla Balıklıgöl'ün bulunduğu alanda yakılan devasa bir ateşe atılır. Fakat o anda ilahi bir emirle ateş suya, odunlar ise balığa dönüşür. Söz konusu olay Kur'an-ı Kerim'de ise şu ayetlerle ifade edilmektedir, "Biz de 'Ey ateş! İbrahim üzerine serin ve selamet ol' dedik." (Enbiya 21). Ür-Rahman Gölü'nün bu mucizevi olay neticesinde oluştuğu, ateşin su, odunların ise balığa dönüştüğü kabul edilerek yöre halkı tarafından yüzyıllardır korunmaktadır.

Balıklıgöl'ün hemen yanı başında, Urfa Kalesi'nin kuzey yamacında yer alan Aynzeliha Gölü ise 150 metrekaare alanıyla küçük bir göldür. Bu gölün de İbrahim Peygamber ateşe atılacağı sırada Nemrut'un kızı Zeliha'nın, Hz. İbrahim'in dinine iman ettiğini söylemesi üzerine babası tarafından ateşe atılması sonucu oluştuğu şeklinde bir

inaniş vardır. Buna göre tıpkı Hz. İbrahim gibi Zeliha'nın da düştüğü yerde bir göl oluşmuş bu sebeple buraya Arapçada Zeliha Pınarı anlamına gelen "Ayn-ı Zeliha" adı verilmiştir.

SABIR TİMSALİ EYYÜP PEYGAMBER

İshak Peygamber'in torunu olan Hz. Eyyüp Hz. Yakub'un yeğeni, hanımı Rahime ise Hz. Yusuf'un torunudur.

Rivayete göre Urfa'da yaşayan Hz. Eyyüp çok zengin olup, çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşır. Yüce Allah imtihan sırrı ile sabır timsali bu kulunun önce mallarını, sonra çocuklarını elinden alır ve daha sonra kendisine ağır bir hastalık verir. Tüm bu musibetlerin Allah'tan geldiğini bilerek, eşsiz bir sabır gösteren Eyyüp Peygamber, inzivaya çekilerek kendini ibadete verir. İmtihanının son raddesinde şöyle dua eder; "Ey Rabbim! Bana zarar dokundu. Şüphesiz sen merhametlilerin en merhametlisisin." Bunun sonucunda

ilahi bir emirle ayağını yere vurur ve yerden su fışkırır. Bu su ile yıkanıp içerek tüm sıkıntılarından kurtulur. Daha sonra Allah (c.c.) kendisine eski varlığının iki katını verir. Bundan dolayı Eyyüp Peygamber "Sabır timsali" olarak anılmaktadır.

Hz. Eyyüp'ün hastalık çektiği mağara, yıkanarak ve suyundan içerek şifa bulunduğu kuyu Şanlıurfa'nın Eyyübiye Mahallesi'ndedir.

Bizans döneminde yaşamış olan Piskopos Nona, 460 yılında bu kuyu suyunun cüzzam, fil ve gut hastalıklarını iyileştirdiğini keşfince, buraya bir hastane ve hamam yaptırmıştır. Yine Bizans döneminde buraya inşa edilen Şifacı Azizler Kosması ve Damian Manastırları'nda kuyunun şifalı sularıyla hastaların tedavi edildiği bilinmektedir. 1144 yılında Urfa'yı Haçlı işgalinden kurtaran Musul Hükümdarı İmadeddin Zengi'nin, Hz. Eyyüp kuyusundan çıkarılan su ile romatizmalı ayaklarını yıkayarak şifa bulunduğu yazılı kaynaklarda aktarılmaktadır.

Hz Eyyüp Sabir Mağarası

Selahattini Eyyubi Camisi

Selahattini Eyyubi Camisi

HZ. EYYÜP'ÜN KENTİ: EYYÜBNEBİ

Hız. Eyyüp'ün ve hanımı Rahime Hatun'un türbeleri, Şanlıurfa'nın Viranşehir ilçesine bağlı Eyyübnebi Mahallesi'ndedir. Burada ayrıca El-yasa Peygamber'in türbesi de bulunmaktadır.

IV. Murat'ın Bağdat Seferi sırasında bu köye uğrayarak, çevredeki 17 köyün gelirini bu türbelerin bakımı için vakfettiği bilinmektedir.

ŞUAYİP ANTİK KENTİ

Harran'ın 27 km. doğusunda, Geç Roma Döneminden kalma antik kent kalıntıları ve yer altındaki mağaralar ağı ile örülü bir yerleşim yeri bulunmaktadır. Hız. İbrahim'in soyundan geldiği rivayet edilen Şuayip Peygamber'in burada yer alan mağaralardan birinde yaşadığına inanılmaktadır. Oldukça geniş bir alana yayılmış olan ve etrafı surlarla çevrili bu antik kent, içerisinde çok

Eyyüb Nebi Köyü

sayıda kaya mezarı ve üzerlerine inşa edilmiş yapı kalıntılarıyla Şanlıurfa'da ziyaret edilmesi gereken yerlerden biridir.

HZ. YAKUP KUYUSU

Bölgede oldukça önem verilen ziyaret noktalarından biri olan Şeyh Hayat el Harrani Türbesi'nin kuzeyinde

yer almaktadır. Eski Ahit'teki bilgilere göre; kardeşinin adavetinden kaçan Hız. Yakup, dayısı Laban'ın kaldığı Harran'a gelmiştir. Burada bir kuyunun başında çobanlarla sohbet ederken dayısının kızı Rahel'i görmüş ve ona aşık olmuş, Rahel ile evlenebilmek için 14 yıl dayısının yanında kalarak ücret almadan çalışmıştır.

Şuayip Antik Kenti

İnançlar ve Mabetler Kenti Şanlıurfa

BAŞBÜK SİN TAPINAĞI

Şanlıurfa'nın Siverek ilçesi Başbük Mahallesi'nde yer alan 3.000 yıllık Sin (Ay) Tapınağı'dır ve Geç Asurlular Dönemi'ne tarihlenmektedir. Burası Mezopotamya'nın kadim inançlarından Sabiizm ve Ay Tapınmacılığının günümüze ulaşabilen önemli örneklerinden biridir. Köy merkezinde yer alan höyükte yapılan kazılar neticesinde ortaya çıkarılan tapınakta, henüz tamamlanmamış duvar çizimleri bulunmaktadır. Bu çizimlerde 4 tanrı, 3 tanrıça ve 1'i de çizim aşamasında yarım bırakıldığından net anlaşılamayan betimleme olmak üzere toplam 8 figür bulunmaktadır.

DEYR YAKUP MANASTIRI

Yakup Manastırı kent merkezine 10 km. mesafede bulunup, II. yüzyıl sonu ile III. yüzyıl başlarına tarihlenmiştir. Halk arasında bu bölge, Kral Nemrut tarafından sayfiye alanı olarak kullanıldığı düşünüldüğünden "Nemrut'un Tahtı" olarak da isimlendirilmektedir. Doğuya bakan pencerenin altında ilk satırı Grekçe, ikinci satırı Pamyra Süryanicesi ile yazılmış bir kitabe bulunmaktadır.

HARRAN ULU CAMİİ

İslam Dönemi'nin önemli eserlerinden olan Harran Ulu Camii veya Cami-ül Firdevs, Harran höyüğü'nün kuzeydoğusunda yer almaktadır. Doğu cephesi, mihrabı, şadırvanı ve minaresinin büyük bölümü günümüze kadar ulaşabilen cami, Anadolu'da inşa edilen ilk anıtsal cami, en büyük cami, ilk revaklı avlulu cami ve en zengin taş süslemeli cami gibi sıfatlara sahiptir. M.S. 744-750 arasında, Emeviler Dönemi'nde

Halife II. Mervan tarafından yaptırılan cami, Anadolu cami mimarisinde çok önemli bir yere sahiptir.

FIRFIRLI CAMİİ (ONİKİ HAVARİ KİLİSESİ)

Kent merkezinde, Vali Fuat Bey Caddesi'nde bulunan ve eski adı Oniki Havari Kilisesi olan yapı, sonradan camiye çevrilmiştir. Van'daki Varak Manastırı'ndan 1092 yılında getirilen Varak Haçına ev sahipliği yapması bakımından tarihi bir öneme sahiptir. Osmanlı Dönemi'nde yapı yakınlarında bulunan Amerikan Misyon Şirketi tarafından su çıkarmak için bir rüzgargülü kurulduğundan, halk arasında yapı "Fırfırlı Kilise", sonrasında ise "Fırfırlı Camii" şeklinde isimlendirilmiştir. Zengin mimari süslemeleriyle dikkat çeken yapının özellikle yarım sütunları ve portaldeki bezemeleri oldukça ilgi çekicidir.

HACI YADİGAR CAMİİ

Türkmejdani Mahallesi Güllüoğlu Sokak'ta yer olan Hacı Yadigar Camii'nin iç kapısı üzerindeki sekiz

mısralık kitabesinde, yapının 1155 yılında inşa edildiği ve 1514 yılında tamir gördüğü kayıtlıdır. Şehrin en eski camilerindedir.

DABAKHANE CAMİİ

Kent merkezinde bulunan caminin yapı kitabesi günümüze ulaşmadığından, yapım tarihi bilinmemektedir. Yapı ile ilgili en eski kayıtlar 1523 tarihine ait olduğundan, Osmanlı Döneminde var olduğu düşünülmektedir. Giriş kapısı üzerinde bulunan ve imanın sesinin avludan duyulması işlevini gören mükebbire bölümüyle, Urfa'daki camiler içerisinde tek örnektir.

HASAN PADİŞAH CAMİİ

Balıkölü yakınlarında bulunan cami, 15. yüzyılın ikinci yarısında Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan tarafından yaptırılmıştır. Balıklıölü'den gelen su, bu caminin avlusundan geçmektedir. Cami, Evliya Çelebi Seyahatnamesinde "Sultan Hasan Camii" olarak geçmektedir. Caminin kuzeyinde özgün mimarisiyle tek şerefeli bir minare yer almaktadır.

Harran Ulu Camii Kalıntıları

Hasan Padişah Camii

Dergah (Mevlid-i Halil) Camii

NİMETULLAH CAMİİ (AK CAMİİ)

Nimetullah Camii, Ellisekiz Meydanı'nda yer alır. 16. yüzyıla ait eserin üzerindeki bir kitabede, yapının eski ve harap halde bulunan bir kiliseye camiye çevrildiği yazılıdır. Ana ibadet mekânına giriş yapılan kapı klasik Osmanlı süslemelerinin güzel örneklerini barındırır. Cami avlusu kuzeyindeki Abbas Ağa Medresesi ve Nimetullah oğlu Ruz Bey ve Lütfü Bey oğlu Ali Bey Türbesi bulunmaktadır.

RIZVANIYE CAMİİ

Halilürrahman Gölü'nün kuzey kenarında bulunur. 1736 yılında Rakka Valisi Rıdvan Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Lale Devri'ne has estetik mimarisiyle dikkat çeken bu

yapı, üç kubbelidir. Üzerinde zengin bitkisel ve geometrik desenler bulunan ahşap kapısı, çivi kullanılmadan geçme ve kakma tekniğiyle yapılmış, günümüze ulaşabilmiş ender örneklerden biridir.

AZİZ PETRUS VE AZİZ PAULUS KİLİSESİ

6'ncı asra ait bir kilise kalıntısının üzerine 1861 yılında inşa edilen Aziz Petrus ve Aziz Paulus Kilisesi, kentin Eyyübiye ilçesi, Kurtuluş Mahallesi'ndeki Ellisekiz Meydanı'nda bulunmaktadır. Hz. İsa'nın iki havarisinin anısına yaptırıldığı için onların adını taşıyan kilise, gayrimüslimlerin Halep'e göç etmelerinin ardından uzun bir süre boş kalmış, ardından Şanlıurfa Valiliğince restore edilerek kültür merkezine dönüştürülmüştür.

MEVLİD-İ HALİL CAMİİ

Halilürrahman Gölü yakınında bulunan Mevlid-i Halil Camii, ismini hemen yakınında bulunan ve İbrahim Peygamber'in doğduğuna inanılan mağaradan almaktadır. Seleukoslar döneminde caminin bulunduğu alanda sırasıyla Pagan tapınağı, ardından havra, Hristiyanlığın ilk dönemlerinde ise kilise olarak hizmet vermiş yapılar olduğu, sonraları ise bu alana bir cami inşa edildiği bilinmektedir. Harim kapısı üzerinde yer alan bir kitabede, 1852 yılında Mahmut oğlu Mehmet Ağa tarafından onarıldığı yazılıdır. Zamanla külliye halini almış olan camide, asırlardır sabah ikindi ve yatısı namazı sonrası zikir yapılmaktadır.

Rızvaniye Camii

Reji Kilisesi (Aziz Petrus ve Aziz Paolos)

Mevlidi Halil Mağarası

Mevlidi Halil Mağarası

MEVLEVİHANE CAMİİ

Haşimiye Meydanı'nda bulunan yapı, 18. yüzyılda Mevlevihane olarak inşa edilmiştir. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra bir süre boş kalan bu yapı daha sonra camiye dönüştürülmüştür. Yapının batı cephesine bitişik olan çarşı, ilk başta kasaplar çarşısı iken daha sonra hediyelik eşyaların satıldığı bir çarşıya dönüştürülmüştür.

ULU CAMİ

Şehir merkezinde Divanyolu Caddesi'nde yer alan cami, "Kızıl Kilise" diye bilinen eski bir kilise harabeleri üzerine inşa edilmiştir. Eski yapıdan kalma avlu duvarları, sütunlar, sütun başlıkları ve çan kulesi günümüze kadar ulaşmış durumdadır. 12.

yüzyıl Zengiler Dönemi'ne tarihlenen Ulu Cami sütunlarında kullanılan kırmızı mermerler ve kilise ile ilişkisinden dolayı "Mescidül-Hamra (Kırmızı Mescit)" diye de isimlendirilmiştir.

Caminin namaz kılınan bölümünde bir kuyu yer almaktadır. Halk arasındaki bir inanışa göre Hz. İsa'nın havarisi ile Kral Abgar'a gönderdiği mucizevi mendil bu kuyuya atılmıştır. Yapının kuzeyinde yer alan görkemli kule, şehrin ilk saat kulesidir.

PEYGAMBERLER CAMİİ (CİRCİS PEYGAMBER CAMİİ)

Hz. Circis adına yaptırılmış olan Peygamberler Camii, Kamberiy Mahallesi'nde, İl Müftülüğü binası bitişindedir. Son cemaat yerinde

giriş kapısının yanındaki mermer kitabede, yapının yerinde önceleri harabe halde bir kilisenin bulunduğu, 1965'te Muhammed Çarhoğlu tarafından tamir edilerek camiye dönüştürüldüğü yazılıdır. Geçmişte şehir surları dışında kalan bu yapı, Circis Peygamber'in makamı kabul edildiğinden "Circis Peygamber Camii" olarak da anılmaktadır.

İMAM BAKIR CAMİİ VE TÜRBEŞİ

Harran'ın 3 km. kuzeydoğusundaki İmam Bakır Köyü'nde, On İki İmam'dan beşincisi olan Ebu Cafer İmam Muhammed Bakır'a atfedilen bir türbe ve yanında yine onun adını taşıyan bir camiden ibarettir.

Ulucamii

İyad Bin Ganem Camii

Geçmişin Aynaları: Şanlıurfa Müzeleri

Arkeoloji Müzesi

ŞANLIURFA ARKEOLOJİ MÜZESİ

“Türkiye’nin en büyük müzesi” unvanını taşıyan Haleplibahçe Müze Kompleksi içerisinde yer alan Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi, Cilalı Taş Dönemi açısından büyük öneme sahip ve yüzyılın en önemli arkeolojik keşfi olan Göbeklitepe’den çıkarılan eserlerin de sergilendiği önemli bir müzedir .

Tarihi açıdan büyük değer taşıyan pek çok yerleşim bölgesi, höyük ve ören yeriyle çevrili Şanlıurfa’da ki bu müze, zengin koleksiyonuyla

dünyanın önde gelen müzelerinden biridir.

Müze, 14 adet ana sergi salonu ve 33 adet canlandırma alanı ile ziyaretçilerini tarihin derinliklerine bir yolculuğa çıkarmaktadır.

Binlerce yıllık geçmişe sahip bir yerleşim alanı olan Harran ve çevresinden çıkarılan eserler dışında, bölgedeki barajların suları altında kalan Nevalı Çori gibi alanlarda yapılan kazılarda ortaya çıkarılan buluntuları ve tarihin en eski insan heykeli olan Urfa Adamı heykeli de bu müzede sergilenmektedir.

ŞANLIURFA HALEPLİBAHÇE MOZAIK MÜZESİ

Roma Dönemine tarihlenen bir sarayın taban mozaiklerinin bulunduğu alan üzerine inşa edilen Haleplibahçe Mozaik Müzesi, nadir mozaiklere ev sahipliği yapmaktadır.

Müzede sergilenen birbirinden kıymetli mozaikler arasında mitolojide ismi geçen Savaşçı Amazon Kraliçelerinin av sahnesinin yer aldığı mozaikler ayrı bir öneme sahiptir.

Müzedeki birbirinden ilginç mozaikler arasında Truva Savaşı’nın kahramanlarından Aşil’in (Akhilleus)

Arkeoloji Müzesi

Arkeoloji Müzesi

Urfa Kent Müzesi

Urfa Kent Müzesi

hayat hikâyesini konu alan Aşil Mozaïği ve M.S. 194 yılına tarihlendirilen Orpheus Mozaïği yoğun ilgi görmektedir. Müze yakınlarında Roma Dönemine ait bir hamam kalıntısı da görülebilmektedir.

ŞANLIURFA KURTULUŞ MÜZESİ (MAHMUD NEDİM KONAĞI)

1903 yılında inşa edilmiş bu konakta, Avrupai tarzda konak mimarisi ile geleneksel tarzda Urfa evi mimarisi bir arada görülmektedir. Şehrin Fransızlar tarafından işgal edildiği dönemde karargâh olarak kullanılan konağın duvarlarında, milislerinin attığı mermilerin izleri hala görü-

lebilmektedir. 11 Nisan 2009'da "Şanlıurfa Kurtuluş Müzesi" olarak hizmete açılan konağın doğusunda yer alan bina Şanlıurfa Devlet Klasik Türk Müziği Korosu Müdürlüğü ve alt katındaki bir salon Müslüm Gürses Müzik Müzesi olarak işlevlendirilmiştir. Bu salonda Şanlıurfalı halk ve arabesk müziği sanatçısına ait kişisel eşyalar, enstrümanlar, afişler ve kasetler sergilenmektedir.

URFA KENT MÜZESİ (MAHMUTOĞLU KULESİ)

Haçlı Kontluğu Dönemi'ne ait, 11. yüzyıldan kalma kulenin doğuya bakan kısmında, beş satırdan oluşan Ermenice bir inşa kitabesi bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin

son dönemlerinde Kapı Ağası Mahmutoğlu Ailesine verildiğinden bu isimle anılan kule, kamulaştırılarak restore edilmiş ve 2014 yılında etnografik eserlerin yer aldığı Urfa Kent Müzesi'ne dönüştürülmüştür.

HACIBANLAR EVİ MUTFAK MÜZESİ

Kent merkezindeki Hacıban Sokağı'nda, geleneksel Şanlıurfa mimarisinin özelliklerini taşıyan tescilli Hacıbanlar Evi'nde yer alan müzede, Şanlıurfa mutfak kültürü tanıtılmaktadır. Müzede Şanlıurfa'ya özgü yemek çeşitlerini, mutfak araç gereçlerini görmek ve ilin sofrası hakkında fikir sahibi olmak mümkündür.

Mozaik Müzesi

Urfa Mutfak Müzesi

Bilimin Kadim Kenti Şanlıurfa

Halilür-Rahman Medresesi

TARİHİ HARRAN ÜNİVERSİTESİ (HARRAN OKULU)

Dünyanın bilinen en eski eğitim merkezlerinden biri olan Harran Okulu, İslam'ın parlak yıllarında öne çıkan okullardandır. Bu dönemde Sabiilik, Süryanilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi farklı inançlara sahip aydınların, bir arada çalışarak bilim ürettiği ender ilim yuvalarından biridir. Bu okulun bilimsel keşifler dışında insanlığa sağladığı bir diğer katkı, pek çok medeniyete ait önemli eski kaynakları Arapçaya çevirerek kay-

bolmalarının önüne geçmiş olmasıdır. Moğol saldırılarıyla birlikte yıkılıp yıkılan Harran, eski ihtişamından uzaklaşarak günümüze kalıntılarıyla ulaşmış durumdadır.

HALİLÜR-RAHMAN MEDRESESİ

Halilür-rahman Medresesi, Balıklıgöl'ün güneybatısında bulunmaktadır. L plana sahip yapı; medrese odaları, rasathane, camii ve hazirenden oluşmaktadır. Balıklıgöl'ü besleyen su pınarlarından biri, Balık-

lıgöl'ün batı kenarında yer alan bu rasathane içerisindeki minik havuzun altından çıkmaktadır.

RIZVANIYE MEDRESESİ

Rızvaniye Medresesi, Balıklıgöl'ün kuzeydoğusundaki Rızvaniye Camii'nin avlusunu çevreler şekilde inşa edilmiştir. Kitabesine göre Osmanlı Dönemi'nde Rakka Valisi Rızvan Ahmet Paşa tarafından 1736 yılında yaptırılmıştır. Günümüzde unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarının yaşatılması amacıyla, Şanlıurfa Valiliği tarafından Rızvaniye El Sanatları Külliyesi olarak işlevlendirilmiş, geleneksel el sanatları ustalarına ücretsiz olarak tahsis edilmiş durumdadır.

NAKİBZADE MEDRESESİ

Nakibzade Medresesi, Ulu Camii'nin doğusunda bugün ayakta olmayan Eyyübi Medresesi'nin yanına inşa edilmiştir. 1781 yılında Nakibzade Hacı İbrahim Efendi tarafından yaptırılan medrese, Cumhuriyet Dönemi'nde bir süre ilkokul olarak kullanılmıştır.

Rızvaniye Medresesi

Gümrük Hanı

Ticaret Merkezi Şanlıurfa

MENÇEK HANI

Kazzaz Pazarı'nın (Bedesten) batısındadır. İnşa tarihi bilinmeyen Mencek Hanı'ndan ilk kez 1716 tarihli "Ayn-ı Zeliha binti Hacı Ali Vakfiyesi"nde söz edilir. İnşa tarihi bilinmeyen hanın 1373-1727 yılları arasında yapılmış olabileceği tahmin edilir.

Dış cepheleri dükkânlarla çevrelenmiş olan hana, kuzey cephedeki tonozlu bir dehlizden girilir. Kare avluya bakan cephelerde beşik tonozla örtülü dükkânlar bulunmaktadır. Bunların üzerinde revaklı ikinci kat odaları yer almaktadır. Avlunun güneybatı köşesine her iki katta eyvan biçimi verilmiştir.

Han, günümüzde terziler ve manifaturacılar tarafından işyeri olarak kullanılmaktadır. 2011 yılında Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi tarafından han restore edilmiştir.

GÜMRÜK HANI

Osmanlı Dönemi'nde, 1563 yılında Sancakbeyi Behram Paşa tarafından yaptırılan Gümrük Hanı, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde "Yetmiş Hanı" olarak anılmaktadır. Ayrıca dış cephesinde kullanılan iki farklı renkteki kesme taşlardan dolayı Alacahan olarak da anılmaktadır. Avlusunda Balıklıgöl'den çıkan suyun geçtiği hanın giriş eyvanı üzerinde mescit yer almaktadır. Alt kat günümüzde restoran ve çayhane olarak, üst kat ise terzi ve tuhafiyeciler tarafından kullanılmaktadır.

HACIKAMİL HANI (ÇUKUR HAN)

Günümüzde manifaturacı ve terzi esnafı tarafından işyeri olarak kullanılan han, Şanlıurfa'daki Osmanlı hanlarının güzel örneklerinden biridir. Yer seviyesinden birkaç basamak aşağıda olduğundan halk

arasında "Çukur Han" olarak bilinmektedir. Kitabesinde 1823 yılında yapıldığı yazılıdır.

SAMSAT KAPI HANI

Samsat Kapı Hanı, günümüze ulaşmamış olan Samsat Kapısı'na bitişik olarak inşa edilmiş olduğundan bu isimle anılmaktadır. Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde yer verdiği han, düzgün kesme taşlardan inşa edilmiştir. Günümüzde restoran olarak işlevlendirilmiş durumdadır.

Samsat Han

Şanlıurfa'da Yemek Geleneği

ŞANLIURFA'DA MUTFAK KÜLTÜRÜ

Dünyanın bereketli toprakları üzerinde yer alan Şanlıurfa, tarihsel süreçte farklı medeniyetlerden harmanlanarak günümüze ulaşan zengin bir mutfak geleneğine sahiptir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi mutfağı içerisinde Şanlıurfa, önemli bir yer tutmaktadır. Her kültürden, her millettten izlere rastlanılabilen Şanlıurfa mutfağı tirit, çiğköfte, keşkek, Yahudi köftesi, şıllık, keme, lebeni, boranı gibi kendine has yemekleriyle de öne çıkmaktadır.

Şanlıurfa mutfağının bir diğer özelliği de acılı yemeklerinin ön planda tutulmasıdır. Şanlıurfa'ya özgü isot, Urfalıların sofralarında özel bir yere sahiptir. İlin simgesi haline de gelmiş olan isot, Şanlıurfa adına tescillenmiş durumdadır.

Yemek yapmaya olduğu kadar yaptıklarını paylaşmaya da büyük önem

veren Şanlıurfalılar, bu konuda hiçbir öğün yemeğe misafirsiz oturmayan Hz. İbrahim'den gelen geleneğin de sürdürücüsüdürler. "Halil İbrahim Sofrası" sözünün de kaynağı olan bu gelenek, bugün dahi Şanlıurfalılar arasında yaşatılmaktadır.

URFA KEBABI

Şanlıurfa deyince Türkiye'de herkesin aklına ilk gelen yiyecek Urfa kebabıdır. Urfa kebabı, koyun veya kuzu etinden elde edilen kıyma ile hazırlanır. Şanlıurfa mutfağında acının önemli yeri olmasına karşın Urfa kebabı acısızdır. Bu kebab, yanında közlenmiş acı biber (isot), ezme bostana ve ayranla yenir.

ACI KAHVE (MIRRA)

Araplara has bir kahve kültürü olan acı kahve, Türkiye'de Adana, Mardin ve Şanlıurfa gibi illerde yaygın olarak tüketilmektedir. İsmi Arap

ça'da acı anlamına gelen "mur" kelimesinden alan mirra, adına yakışır şekilde dünyanın en sert kahvelerinden biridir. Kahve çekirdeklerinin birkaç kez demlenmesiyle hazırlanan mirranın yapımı, ikramı ve içilmesinin kendine has kuralları vardır.

SIRA GECESİ

Şanlıurfa folklorunun vazgeçilmezlerinden biri olan sıra gecesi, sosyo-ekonomik açıdan birbirine yakın arkadaş gruplarının haftalık olarak birbirinin evinde, belirli bir sıra ve düzene göre yaptıkları toplantılara verdikleri addır. Günümüzde konuk evlerinde müzikli yemek halinde sürdürülen bu gelenek, geçmişte müzik ve yemekten ziyade halkın danışma ve dayanışma toplantıdır. Şehirde yaşayan arkadaş toplulukları, geleneksel sıra toplantılarına özellikle kış geceleri devam etmektedir.

Şanlıurfa'da Doğal Hayat

KELAYNAKLAR

Nesli tükenme tehdidi altında bulunan kelaynaklar, dünyada sadece Şanlıurfa'nın Birecik ilçesi ile Kuzey Afrika'da görülen göçmen bir kuş türüdür. Ortalama ömrü 25- 30 yıl olan kelaynaklar, Şubat ayı ortalarında Birecik'teki kayalıklara yuva yapmakta, üreme döneminden sonra Temmuz ayı ortalarında ilçeden ayrılmaktadır. Kışları Kızıldeniz kıyılarında geçiren kelaynaklar, Orman Genel Müdürlüğü tarafından Birecik'te kurulan Kelaynak Üretim İstasyonu ile 1977 yılından beri koruma altındadır.

KUŞÇULUK

Şanlıurfalılar arasındaki yaygın uğraş ve hobilerden biri kuşçuluktur.

Kentteki "Kuşçu Kahvehaneleri", kuşçuların buluştuğu noktalar. Özellikle "Çardaklı Kahvehanesi" Şanlıurfa'ya gelen kuş meraklılarının uğraması gereken bir yerdir. Kent, aynı zamanda Türkiye'de en fazla kuş beslenen il olma özelliğini taşımaktadır.

ATÇILIK

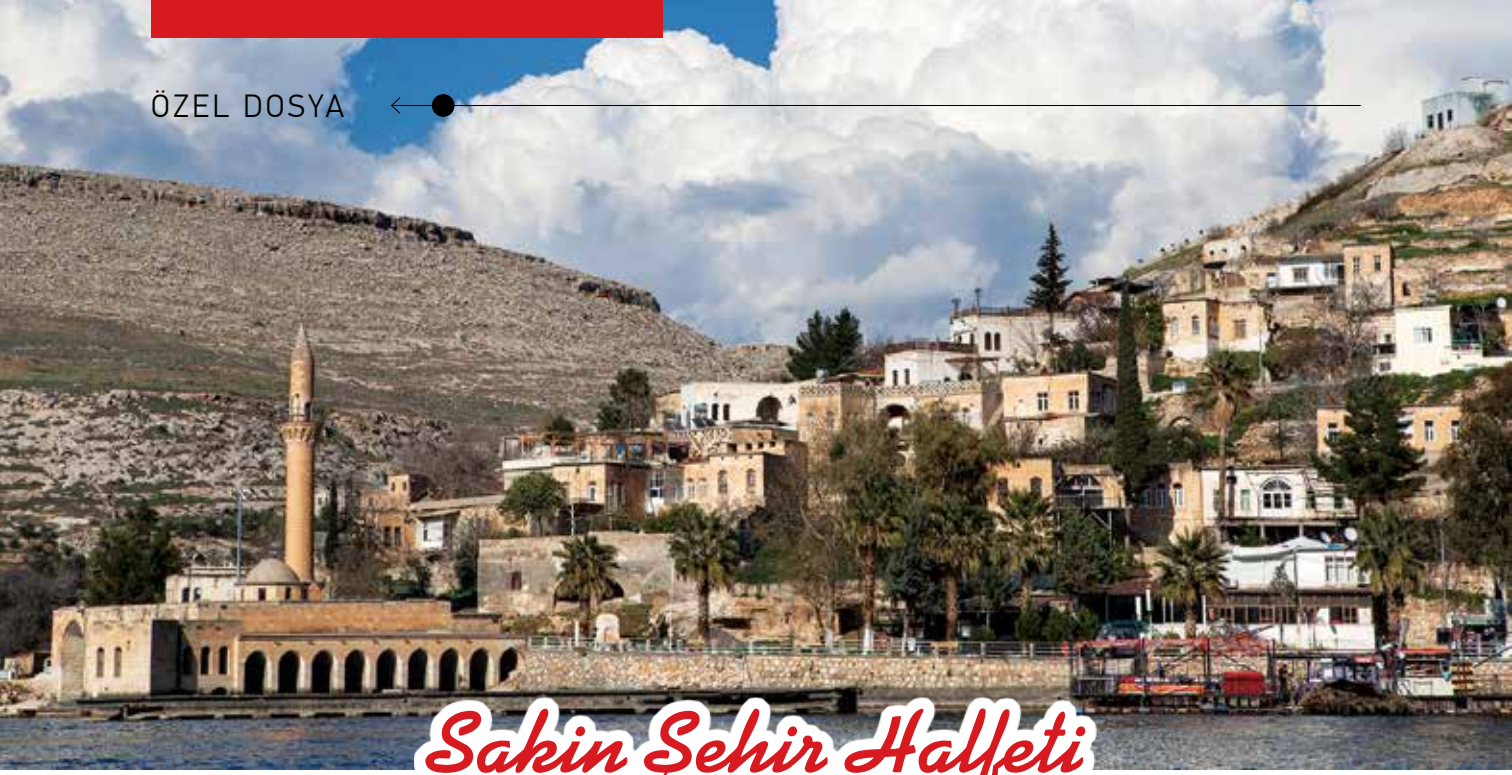
Ticaret yollarının kesiştiği bir merkez olması nedeniyle, zamanın en önemli ulaşım aracı olan at, yakın zamana kadar şehrin ticari hayatında da önemli rol oynamaktaydı. 90'lı yıllara kadar şehir içi yük ve eşya taşımacılığında at arabaları kullanılmaya devam etmekteydi. Modernleşme ile birlikte atlar yük taşımaktan kurtulurken, kırsal kesimde bu işi yapmaya devam eden-

ler de vardır. Saf kan yarış atı yetiştiriciliğinde Türkiye'de önemli bir yeri olan Şanlıurfa'da halen merkezde ve Suruç ilçesinde saf kan Arap Atı yetiştiriciliği yapılmaktadır.

CEYLAN

Anavatanı Kuzey Afrika ve Orta Doğu olan ceylanlar, Türkiye'de Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesi ve çevresinde doğal ortamda yaşar. Nesli tükenme tehlikesi altında bulunan ceylanlar koruma altındadır. Bu kapsamda Ceylanpınar Tarım İşletmesi bünyesinde 26 hektarlık bir alanda koruma sahası oluşturulmuş durumdadır. Sayıları zaman zaman artan ceylanlar, şehrin avlanma yasağı uygulanan muhtelif ağaçlık bölgelerine de bırakılmaktadır.

Sakin Şehir Halfeti

FIRAT NEHRİ VE CİTTASLOW

Halfeti, Şanlıurfa'nın batısında, Fırat Nehri kenarında yer alır. Türkiye'deki 9 Cittaslow kentinden biridir. İlçenin bir kısmı Birecik Barajı'nın göl suları altında kalmıştır. Halfeti'den bir saat süren tekne yolculuğu ile Gaziantep'in Rumkale ilçesine ve sular altındaki tarihi Savaşan Köyü'ne tekne gezileri yapılmaktadır.

SİYAH GÜL

Nadir olarak yetişen siyah gül, mikroklima ikliminden ötürü Halfeti'de yetişmektedir ve ilçenin simgesi haline gelmiş durumdadır. Gonca iken siyah, sonrasında ise koyu kırmızı renkte olan bu güller, turistler ve yöreyi ziyaret edenlerin yoğun ilgisini çekmektedir.

Yolların Kavuştuğu Yer: Harran

DİNLER, MEDENİYETLER VE KÜLTÜRLERİN HARMAN OLDUĞU KENT: HARRAN

M.Ö. 2300'den kalma bir Ebla tabletinde dahi "Harranu" şeklinde geçen ve bu adı 4300 yıldır değişmeden günümüze gelen, Bereketli Hilal'in en eski yerleşimlerinden olan Harran; Asurlulardan Babillere, Perslerden Makedonlara, Romalılardan Sasanilere, İslam fatihlerinden Haçlı kontluklarına kadar pek çok uygarlığa, medeniyete ve kültüre ev sahipliği yapmıştır. Eski Ahit'te de yer verilen Harran'ın kuruluşunu, İslam tarihçileri Nuh Peygamber'in torunlarından Kaynan'a veya İbrahim Peygamberin kardeşi Aran'a (Horan) bağlarlar.

Asurlular ve Babiller Dönemlerinde, Sin Tapınağı El-Hulhul'a ev sahipliği

yapan kent, her dönem bir inanç şehri olma özelliğini korumuştur.

İlk üniversitenin kurulduğu, pek çok bilim adamının yaşadığı yer olan Harran, Asurlular ve Emevilere başkentlik yapmış, Romalı ünlü General Carassus ve İmparator Caracalla'nın öldürüldükleri yer olarak geçmiştir.

HARRAN HÖYÜĞÜ

Kentin ortasında yer alan ve kazılmadan önce herhangi bir yaşam izinin görülmediği Harran Höyüğü, M.Ö. 3000'den, M.S. 13. yüzyıla kadar insanların yaşadığı bir yerdir. Keşfedilen mimari kalıntılarda birçok devrin izleri takip edilmekte ve özellikle İslami Dönem'de burada yolları, evleri, kuyuları, hamamları, değirmenleri, kanalizasyon sistemleriyle büyük bir şehrin var olduğu

anlaşılmaktadır. Kazılardan elde edilen seramik kaplar, çeşitli süs eşyaları, taş aletler, hayvan figürleri ile İslami döneme ait çok sayıda sikke, Şanlıurfa Arkeoloji ve Mozaik Müzesi'nde sergilenmektedir.

HARRAN KÜMBET EVLERİ

Harran ile özdeşleşen "Kümbet Evler", kubbeli, külahlı veya arı kovanı diye de isimlendirilmektedir. M.Ö. 6000'lerden beri bölgede kullanıldığı bilinen bu mimari yapıların günümüzde ayakta kalanlarının en eskileri, 150-200 yıllıktır. Bölgenin iklimine ve coğrafyasına uygun olarak topraktan yapılan kümbet evler yazın serin, kışın sıcaktır. Uzaktan baktığınızda size bir peri masalındaki köye geldiğinizi düşündürecek kümbet evlerinin yükseklikleri 5 metreye kadar varabilmektedir.

Harran Evleri

Harran Höyüğü

HAN EL BA'RUR KERVANSARAYI

Şanlıurfa merkezine 67 km. mesafede, Harran'ın 23 km. güneydoğusundaki Göktaş Köyü'ndedir. Bazı kaynaklara göre hanın adı "Hacib Ali Hanı"dır. Günümüzde hanın yöredeki ismi "Han el-Ba'rûr"dur. Eyyübiler dönemine (1171-1462) ait bu kervansaray, Tektek Dağları bölgesinde, Harran-Ceylanpınar-Nusaybin-Musul-Tikrit-Samarra-Bağdat yolu güzergâhında bulunmaktadır. Giriş kapısı, kuleleri, mescidi, hamamı, yazlık ve kışık bölümleriyle Anadolu Selçuklu kervansaraylarının özelliklerini taşır. Hanın bazı bölümleri 1993 yılında Şanlıurfa Valiliğince restore edilmiş durumdadır.

BAZDA MAĞARALARI

Harran- Hal el-Barur yolunun 16. kilometresinden itibaren yolun her iki tarafında tarihi taş ocakları bulunmaktadır. El-Bazde ve Bazdu olarak anılan bu devasa mağaralarda yer alan kitabede taş ocağı olarak işletildikleri yazılıdır.

SOĞMATAR

Harran - Eyyüpnebi turizm güzergâhında yer alan Soğmatar'ın, Harran'a uzaklığı 57 kilometredir. Bugünkü adı ile Yağmurlu Köyü'nde yer alan Soğmatar, Arapça'da

Soğmatar

Harran Kalesi

"sokak" veya "çarşı" anlamına gelen "suk" ile "yağmur" anlamına gelen "matar" kelimesinden oluşur. "Yağmur Sokağı / Çarşısı" anlamına gelen "Suk el Matar" kelimesinin bozulmuş halidir. Soğmatar'ın M.S. 2. yüzyıl civarına tarihlenen Abgar Krallığı Dönemi'nde ay tanrısı Sin'e tapınılan bir kült merkezi olduğu bilinmektedir. Köy içinde ay tanrıçası Sin'e tapınılan bir mağara (Pognon Mağarası), yamaçlarında tanrı kabbartmalarının, üzerinde ise kayalara kazınmış Süryanice yazıtların bulunduğu, adakların adandığı bir kutsal teppe ile çevre tepelerde 6 adet kare ve yuvarlak planlı anıt mezar ve çok sayıda kaya mezarları bulunur.

ŞANLIURFA'YA GELDİĞİNİZDE

Balıköl ve Ayneliha Gölü'nü ziyaret etmeden,

2018 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesine giren, dünyanın en eski tapınağı olarak tarihe geçen Göbeklitepe'yi ziyaret etmeden,

Hz. İbrahim'in doğduğu, Hz Eyyüp'ün hastalığı süresinde inzivaya çekildiği mağarayı ziyaret etmeden,

Şanlıurfa'nın gizemli sokaklarında yapacağınız gezintilerle, binlerce yıllık geçmişe sahip camileri medreselerini, tapınaklarını, kiliselerini ziyaret etmeden,

Şanlıurfa Kalesi'nden şehir manzarası keyfini çıkarmadan, tarihi çarşılarında alışveriş yapmadan,

Pek çok medeniyete başkentlik yapmış, yüzyıllar önce kurulan üniversitesi ile insanlık tarihine ışık tutmuş Harran'ı görmeden,

Bugün bir kısmı sular altında kalan Halfeti'de tekne gezisi yapmadan, siyah gülü görmeden,

Milattan önceye ait kalıntıların ve eserlerin sergilendiği, dünyanın ilk örneklerinden kabul edilen mozaiklerin bulunduğu müzeleri gezmeden,

Şehrin eşsiz lezzetlerini tatmadan, acı kahve içmeden, sıra gecesine katılmadan ayrılmamanızı öneririz.